

Nordisk Statistikermøde i København 11.-13. august 2010

Tema 1: Utvikling av statistikken

Statistikk om religion og tro

Asle Rolland

rol@ssb.no

Statistisk sentralbyrå

Avdeling for personstatistikk

Abstract: Dette paper bygger på en nylig gjennomført utredning av SSBs fortidige, nåtidige og fremtidige forhold til religion, tro og livssyn som offisiell statistikk og objekt for statistiske analyser. Fortiden er i hovedsak lik folketellingene. Nåtiden er i hovedsak lik statistikk basert på administrative trossamfunnsregistre samt intervjuundersøkelser utførte på oppdrag, rapportert som kulturstatistikk. De fremtidige behov vurderes på grunnlag av offentlig debatt og forskning om religion i dag. Det skisseres behov og muligheter for å belyse problemstillinger knyttet til religion og tro innenfor flere av områdene for offisiell statistikk: Demokrati, befolkning, velferd, kultur, næring, økonomi, utdanning.

1. Innledning

Bakgrunn Bakgrunnen for dette paper er et møte våren 2009 der SSBs anslag over veksten i den muslimske andelen av den norske befolkningen ble diskutert. Møtet resulterte i et ønske om en bredere fremstilling og vurdering av SSBs aktivitet på området religion, tro og livssyn. Ønsket ble deretter formalisert i et utredningsoppdrag til avdeling for personstatistikk.

Problemstillinger Utredningsoppdraget omfattet følgende problemstillinger:

- Hva er SSBs historie på feltet religion, tro og livssyn
- Hva gjør SSB på dette feltet i dag
- Hva gjør statistikkbyråer i andre land på feltet
- Hva er behovet for statistikk på feltet i dag og i nær fremtid
- Hva skal SSBs rolle være når det gjelder å dekke dette behovet

Gjennomføring Temaet ble i første omgang utredet i september-oktober 2009, og behandlet i SSBs direktørforum i mars 2010. Blant annet på bakgrunn av kommentarer og ønsker fremkommet i dette forum ble det i april-mai 2010 utarbeidet en større sluttrapport fra prosjektet.

Dette paper Dette paper er basert på utredningsoppdraget.

2. SSBs virksomhet på feltet før og nå

Utredningen definerte folketellingene som SSBs historie på feltet. Statistikk samlet inn via administrative registre og intervjuundersøkelser ble følgelig klassifisert som statistikk SSB produserer ”i dag”.

Før: Valg av folketellingene som historisk statistikk skyldes bruken av disse til å identifisere medlemmene av statskirken og andre trossamfunn, ev. intet trossamfunn, fra starten i 1769 til 1980.

Folketellingene

Fra starten til d.d. inneholder folketellingene imidlertid også statistikk over religion som profesjon.

Utredningen redegjør i detalj for hvordan disse to statistikkene har utviklet seg over tid.

Nå: SSB produserer statistikk om og for Den norske kirke (statskirken) basert på kirkens egen årsstatistikk.

Administrative registre

SSB produserer statistikk over medlemskap i andre tros- og livssynssamfunn basert på de kontrollerte medlemslister som legges til grunn for tildeling av offentlig støtte.

Nå: SSB produserer statistikk over trostilhørighet og religiøs aktivitet, regelmessig og ad hoc, for egen regning og for oppdragsgivere, i intervjuundersøkelser som

Intervjuundersøkelser

- Kultur- og mediebruksundersøkelsene
- Levekårsundersøkelsene
- Undersøkelsen levekår blant innvandrere
- Valgundersøkelsene
- European Social Survey (ESS)
- European Values Study (EVS)
- World Values Surveys (WVS)
- Diverse omnibusundersøkelser

Nå: SSB gjennomfører religionssosiologiske analyser, alene eller sammen med andre forskningsinstitutter. Ett eksempel er undersøkelsen av innvandrernes religiøsitet, levekår, integrering m.m. Et annet eksempel er prosjektet Livsløp, generasjon og kjønn (LOGG), der religionens betydning for problemstillingen ”likestilling hjemme og ute” er undersøkt.

Religionssosiologiske analyser

3. Eksempler fra andre land og statistikkbyråer

Undersøkte land og statistikkbyråer Undersøkelsen besto av søk på nettsidene til Eurostat og statistikkbyråene i Danmark, Sverige, Nederland, Storbritannia og Nord-Irland, Frankrike, Tyskland og Østerrike 5.9.09, supplert med USA 4.3.10. Formålet var å få et inntrykk av omfang og type aktivitet på området.

Hovedinntrykk Hovedinntrykket var av forholdsvis beskjeden og til dels ingen (Eurostat) aktivitet på området.

Omfanget av aktivitet i SSB virker nokså gjennomsnittlig for de undersøkte byråer.

Type aktivitet i SSB virket nokså typisk for land med statskirke eller med ett/noen få dominerende kirkesamfunn.

Det er også likhetstrekk i byråenes rapportering av religion, tro og livssyn: Det rapporteres gjerne i form av institusjonsstatistikk, personstatistikk og kulturstatistikk.

Også begrensningene på mulighetene for å lage statistikk over religion og tro har likhetstrekk: I Norge som andre land oppfattes trostilhørighet til dels som sensitiv informasjon.

Det synes også som om statistikkbyråene vektlegger de samme tema for religionssosiologiske analyser. Det er særlig tema knyttet til innvandring og fremveksten av det multireligiøse samfunn som belyses.

4. Kommende statistikkbehov

SSBs ansvar og strategi Statistikkbehov må vurderes ut fra SSBs ansvar og strategi for å speile samfunnet og gi kunnskap om endringer. Behovet for statistikk om religion, tro og livssyn må vurderes ut fra hvilken betydning spørsmål om dette forventes å få for samfunnsdebatten og samfunnsutviklingen.

*Religion
Ideologi
Vitenskap* Utredningen sammenligner tre typer verdistandpunkter som kjemper om å bli lagt til grunn for utviklingen av det gode samfunn og gode liv: Religion, (politisk) ideologi og vitenskap (teknokrati; evidensbasert politikk).

Innvandring har ført nye religioner til landet, og religion synes å bety mye for innvandrerne. De etnisk norske forhold til religion synes preget av fortsatt sekularisering, men også av tendenser til polarisering: de som tror, tror ”mer”, også de lutherske kristne (medlemmene av Den norske kirke).

I den norske offentlige debatten synes spørsmål knyttet til religion og til vitenskap å være på fremmarsj, mens spørsmål knyttet til ideologi står stille eller er på svak retur. Hvilket synes å gi en lokal bekreftelse på Huntingtons globale teori om ”the clash of civilizations”.

Konklusjon Med samfunnsdebatten og et ansvar for å speile samfunnet som referanserammer, synes religion, tro og livssyn å være noe underrapportert i den nåværende statistikken. At det er vanskelig å si noe sikkert om dette, er i seg selv en grunn til å øke innsatsen.

5. SSBs rolle

Uavhengig statistikk Den akademiske religionsforskningen i Norge, også den empirisk-statistiske, finner i betydelig grad sted på Den norske kirkens premisser. Uaktet denne forskningens emnevalg og vitenskapelige kvaliteter kan dette stille særlige krav til SSB som uavhengig produsent av offisiell statistikk om religion i det norske samfunn.

Utredningen har vurdert SSBs rolle i forhold til de definerte områdene for offisiell statistikk.

Demokratistatistikk Demokratistatistikk er ikke et definert statistikkområde i SSB, men SSB produserer statistikk på området (eksempelvis om valg, partifinansiering). Forhold som kan

påkalle seg interesse, er demokratiseringen av Den norske kirke og den nye kirkevalgsordningen som forutsetning for det politiske forliket i 2008 om endring av forholdet stat – kirke, og regjeringens ambisjon om å legge frem forslag til en samlet tros- og livssynspolitikk for Norge i løpet av inneværende stortingsperiode.

- Befolkningsstatistikk** Dette paper (og utredningen det bygger på) har sin bakgrunn i en befolkningsstatistisk relatert problemstilling: Anslagene over veksten i den muslimske andelen av den norske befolkningen, basert på fremskrivning av innvandringen. Religion og innvandring reiser en rekke spørsmål som bør belyses statistisk, både med tanke på integrering, tilrettelegging for religionsutøvelse, religiøs påvirkning i møtet mellom religioner og (andre) livssyn, osv.
- Velferdsstatistikk** Heller ikke velferdsstatistikk er et definert statistikkområde i SSB, men SSB er en stor produsent av statistikk på området (om helse, sosiale forhold, trygd, levekår osv). Tema som kan påkalle seg interesse, er religion og helse, religion og livskvalitet. Begge tema har allerede tiltrukket seg oppmerksomhet i norsk og internasjonal empirisk- statistisk forskning; herunder også av Stiglitz-kommisjonen og av OECDs prosjekt om måling av fremskritt ”beyond GDP”.
- Kulturstatistikk** SSBs kulturstatistikk dekker primært kultursektoren. Innenfor dette kulturbegrepet kan det være ønskelig med mer statistikk over aktiviteten i andre tros- og livssynssamfunn enn Den norske kirken. Det kan også være ønskelig med mer statistikk basert på det helhetlige kulturbegrepet (”nasjonens kultur”). I det helhetlige perspektivet utpeker befolkningens faktiske religiøsitet og trosforestillinger seg som objekter for statistikk og analyse.
- Næringsstatistikk** SSB produserer nærings- og sysselsettingsstatistikk for Den norske kirke, og har data om det samme for andre religiøse organisasjoner. Det er således mulig, og kan være ønskelig å produsere samlet statistikk om religion som sektor av samfunnsøkonomien. Slik statistikk kan også danne utgangspunkt for analyser, eksempelvis av maktforholdene innen næringen, mellom næringen og dens ”kunder” (menighetene, de troende) mellom religionsnæringen og andre sektorer osv. Eksempelvis vil det være mulig å etterprøve påstander om religiøse organisasjoners disiplinerende makt og de samfunnsmessige ringvirkninger av denne.
- Økonomisk statistikk** I den grad de er økonomiske aktører, inngår religions-, tros- og livssynsorganisasjonene selvsagt i SSBs økonomiske statistikker. Det kan være aktuelt å lage satellittregnskap for denne næringen i nasjonalregnskapet, slik det gjøres eksempelvis for turisme og reiseliv. Det kan være aktuelt å se nærmere på det forhold at kirker og trossamfunn i hovedsak finansieres over de offentlige budsjetter, samt hvordan de avlaster velferdsstaten under New Public Management, med konkurranseutsetting, bestiller/utførermodellen, kontraktstyring og offentlig-privat samarbeid (OPS). Norsk politikk og skolelovgivning begrenser markedet for privatskoler primært til religiøse skoler, i praksis kristne, hvilket gjør religion til et relevant tema også for SSBs *utdanningsstatistikk*. Det kan være aktuelt å se på forholdet mellom religiøsitet og personlig økonomi i forbrukersamfunnet (med forbruk som substitutt for Gud), og det kan være aktuelt å legge markedsøkonomisk tenkning til grunn for å se hvordan markedet for religion utvikler seg i det multireligiøse samfunn.